

är i hela sitt förlopp ett Helt, och i dess första början finnas redan de krafter, som bestämma utvecklingen. Sammanhanget med hela historien, med det stora motiv, som bestämmer den från början till slutet, d. ä. med det grundliga verket för återlösningen och förberedelsen för det eviga riket, måste vara det ledande vid utbildningen af det gifna tillståndet. I sammanhang med detta öfverallt till grund liggande, i det minsta verksamma motiv måste hvarje period i historien åskådas och med ledning deraf dess mål bestämmas.¹⁾ Förnuftet är blott organ för sanningen, men sanningen själf är uppenbarelsen.²⁾ Tanken blir sålunda såsom i medeltiden blott en *ancilla fidei* eller — hvilket är detsamma — staten underordnas kyrkan, beröfvas sin princip, får icke hafva något medvetande af sin form, sitt innehåll, sin anda. Och då den ledande idén i världshistorien icke är tillgänglig för vetenskapen, icke är till såsom politisk anda, såsom "Weltgeist", utan blott såsom den frånvarande och i kyrkan förlagda anden, såsom aningen och hoppet om det högsta, förvandlas världshistorien på denna ståndpunkt till en oerhörd krönika af under, som äro ofattliga för tanken. Theokratien beherrsken staten, absorberar honom och förintar den politiska friheten. Förnuftet är icke i sig själf sanningen, det är icke i sig själf något innehåll, menar Stahl. Förnuftet kan blott på ett negativt sätt begagnas för att begränsa och ordna ett gifvet innehåll. Men rationalismens eller den moderna filosofins egendomlighet skall vara, att den begagnar förnuftet såsom positiv måttstock för innehåll, att den erkänner blott det som dess lagar innehålla. Bevekelsegrunden härtill, menar han ganska träffande, kan icke vara skepsis; ty filosofen, som förintar världen i sin abstraktion, gör det i den fulla tillförsigt, att han ur tanken skall åter uppätta denna värld. Bevekelsegrunden är icke heller

¹⁾ Anf. arb. B. II p. 209.

²⁾ Anf. arb. B. I p. 183.

en beundran för förståndet, ty denna beundran kunde, såsom erfarenheten i det gamla Grekland visat, leda dertill att i tingen själfva vilja utröna dessas innehåll. Den verkliga orsaken till denna rigtning i vetenskapen är *frihetsintresset*.¹⁾ Man måste medgifva att Stahl här vidrör den logiska filosofins innersta motiver. Ty detta, att intelligensen, att den tänkande anden i sig själf är ett stort innehåll, att han i den objektiva formen är den högsta lagen och rättvisan, att folkets politiska lif, dess institutioner, hela dess verksamhet, hela användningen af dess tillgångar blott böra åsyfta att förverkliga denna princip, måste vi anse vara frihetens sanna intresse i den hegeliska filosofin. Vårt århundrade rättfärdigar detta intresse, ty det är tillika *dess* intresse. Och ingen kan, med ögonen fästade vid den vändning världshändelserna numera tagit, vara oviss derom, att Stahls verldsåskådning förlorat alla sympathier, att den blifvit underkastad den världshistoriska dom, som icke lemnar någon tvekan öfrig: ingen kan vara oviss derom, att frihetsbegreppet i dess sanna betydelse helt och hållet förnekas i denna verldsåskådning och att hela detta århundrades medvetande står med den i skarpe motstånd.

Insigten i frihetsbegreppets väsende måste i hvarje filosofiskt system väsendtligen bero på upfattningen af statens ställning till kyrkan. I denna punkt ligger det säkraste kriterium på det fria och det ofria statsmedvetandet. Det sednare tillåter icke den politiska principen att fortgå till sin egendomliga form, till den gestalt, i hvilken denna princip är förhanden blott efter sina egna lagar. Den ofria staten är sammanvuxen med kyrkan, och dess anda hvilat omedelbart på religionens, på trons och auktoritetens anda. Det som af det feodala Europa hade förblifvit feodalt gentemot det nya Frankrike och dess genom kejsardömet förmedlade inflytande i Europa, hyllade den ofria theokrati-

¹⁾ Phil. des Rechts B. I p. 49.

ska verldsåskådningen. Den var ett väsendtligt element i restaurations-tidevarvet. De theokratiska sympathierna blefvo då ett omfattande system, en fullständig verldsåskådning i detta ord fullaste bemärkelse, de blefvo det genom den medvetna, nu mera än annars framträdande motsats till det nya kritiska fria statsmedvetandet, som från Frankrike upprörde världen och hotade den med fortfarande kriser och störingar. Stahl, som i Tyskland är den theokratiska verldsbetraktelsens väktaligaste tolk gentemot Hegel och hans filosofiska system, återgår, likasom denna skola öfverhufvud gör det i såväl protestantiska som katolska länder, med sitt tvifvel och sin förkastelse tillbaka ända till reformationstidevarvet, ända till de första yttringarna af den fria statsprincipen i den nya tiden. Ty genom reformationen hade den politiska principen vunnit i själfständighet och värde gentemot kyrkan. De politiska skriftställarna hade då i *jus naturae* funnit en källa till rätt, som icke berodde på *wppenbarelsen*, som var till för tanken, för det naturliga förnufts ljus, som det hette, och som sades gälla, *etsi daretur, deum non esse*. Anden har på grund af protestantismens princip denna nya uppgift att försona sig inom sig själf. Det gudomliga upphör att hafva karakteren af någonting blott och bart frånvarande och heligt. Det sedliga blir en ny och själfständig synpunkt bredvid det heliga. Det kommer till medvetande, att det sedliga och rätta äfven äro någonting gudomligt och att, hvad innehållet vidkommer, ingenting högre och heligare gifves. 1) Vi finna i Hegels historiens filosofi en stor åskådning af denna vigtiga omvälfning i verldsmedvetandet. Hans tillfredsställelse öfver den är lika stor som den harmsenhet är det, hvilken samma företeelse väckt hos Stahl. "Ur det kyrkliga lifvets förderf", säger Hegel, "framgår den förnuftiga tankens högre form, den i sig tillbaka trängda anden producerar sitt verk i tänkande

1) Hegels Werke B. IX p. 423.

gestalt och är vorden skicklig att af verldslighetens element realisera det förnuftiga. Sålunda har det skett, att genom inflytelsen af allmänna bestämningar, som hafva andens princip till grundval, tanken födt sig till verklighet. Motsatsen mellan kyrka och stat försviner; anden finner sig i det verldsliga och utbildar detta till en i sig organisk existens. Staten står icke mer efter kyrkan och är icke henne mera underordnad; den sednare behåller ingen företrädesrätt, och det andliga är icke mera främmande för staten. Friheten har funnit medlen att realisera sitt begrepp, hvilket är verldshistoriens ändamål. 1) Sålunda uppträttar Hegel reformationens statliga sida. Den germaniska principen har genom den skridit inom epoken för sin högre fulländning. Det högsta är icke mera i de germaniska folkens ande förhanden blott och bart i formen af tro, af känslans och föreställningens tillit, såsom längtan och hopp, utan såsom den tänkande anden, hvilken framdrifver giltigheten af sina anspråk att vara princip för det offentliga lifvet. Andens medvetande om en inre verld var bland de germaniska folken under medeltiden abstrakt: anden var till blott såsom ett böra, såsom ett fjerran, såsom det heliga, icke såsom närvarande ande: det verldsliga var derföre öfverlåtet åt godtycket och råheten. Anden, som visste sig blott såsom frånvarande, går dermed förlustig kraften och behofvet att i närvaron, i den omedelbara verkligheten, i sederna organisera den fria, i sig själf värdefulla tillvaron och gifver denna verlden till pris åt lidelsernas vildaste utbrott. Detta andens tillvarelsesätt hade sin verldshistoriska nödvändighet. Anden måste vara den frånvarande, han måste aflägsna sig från denna verlden för att undgå nödvändigheten att vara förhanden i en ofri statstillvaro, hvilken likasom hos de gamla folken berodde på orakel och trälar. Han måste fortfarande blott i denna gestalt vara till för mensklighetens med-

1) Anf. Arb. p. 107.

vetande, tills världen hade funnit medlen att organisera statstillvaron i en högre form, som motsvarade andens och frihetens begrepp. Med den nya tiden har detta inträdd. Uppgiften är nu att inbilda den högre principen i den omedelbara verklighetens värld, på det att denna må förhålla sig i öfverensstämmelse med den absoluta andens bestämmelse. Hegel säger icke att religionen, denna egendomliga ytring af anden, genom statsmedvetandet, genom patriotismen och tankens själfmedvetande ersättes och göres umbärlig. Tvärtom är religionen för honom en nödvändig ytring af andens verksamhet, ett oundgängligt tillvarelsesätt för sanningen i folkens medvetande. Den mensklige naturens egendomliga beskaffenhet har allestädes drivit vårt slägte till den religiösa principen och alltid nödgat det i alla olyckor, i alla omhvälfningar och öden att rädda medvetandet af det heliga och bära det med sig genom tidehvarfen såsom den yttersta tillflykten. Men den princip, som är religionens stora hemlighet, andens själfkänslagentemot sinligheten, detta oberoende, försoningens och odödlighetens öfvertygelse, kan blott understödjas och rättas derigenom, att anden har medvetande om sig äfven i denna *andra* form, i tankens form, i staten, den kan, säga vi, blott understödjas och rättas derigenom, att anden är den fria anden. Ty sanningen i trons och auktoritetens form är just genom denna dess egendomliga prägel blottställd för faran att låta den högsta öfvertygelse och förvissning hvila blott på yttre företeelser och förhållanden, på någonting som varit, men icke mera är, på äktheten af historiska dokumenter, på dessa yttre ting och bokstäfver, på hostian. Menniskans inre, hennes medvetande om det högsta kan sålunda misshandlas och religionen blifva källan till den största ofrihet. "Det heliga, som har karakteren af ting, kan på yttre vis tagas i besittning af en annan mot mig; det kan befinna sig i främmande hand, emedan processen icke försiggår i anden, utan förmedlas genom tinget. Det högsta goda kan vara i andras hän-

der. Och så inträder söndringen mellan sådana, som besitta detta goda, och sådana, som mottaga det af andra, mellan andliga och lekmän. De sednare äro främmande för det gudomliga, hvilket är den absoluta söndring, i hvilken kyrkan under medeltiden var fången; den har uppkommit deraf att det heliga fattades vara någonting yttre. Kleresiet uppställde vissa vilkor, under hvilka lekmännen kunde blifva delaktiga af det heliga. Lärans hela utveckling, insigten, vetenskapen om det gudomliga är helt och hållet i kyrkans besittning. Den har att bestämma och lekmännen hafva att lyda: lydnaden är deras pligt, trons lydnad utan egen insigt.¹⁾ Detta var ofrihetens källa i medeltiden. Men såsom ensam herrskande och allt annat underordnande makt skall den religiösa principen alltid och allestädes återkalla liknande förhållanden. Det är den statliga principen, medvetandet af det allmänna, och denna princip's större lifaktighet, som i den moderna världen afböja söndringen mellan lekmän och prester samt det heligas försjunkande i dessa yttre föremål, som kleresiet kan taga i sina händer.

Stat och kyrka stå icke, säger Hegel, i motsats till hvarandra, hvad innehållet vidkommer. Åtskilnaden ligger i formen. Religionen har till sitt allmänna föremål det sanna, men såsom *gifvet* innehåll, hvilket i sina grundbestämningar icke frambringas genom tänkandet och begreppet; likaså är individens förhållande till detta sanna en på auktoritet grundad förpligtelse, och den egna andens och hjertats *vittnesbörd*, som här utgör frihetens moment, är blott *tro* och *känsla*.²⁾ I staten deremot är det sanna förhanden för det tänkande medvetandet, det är i allmänlighetens form förarbetadt innehåll, lag. Staten *vet* sina ärendamål. Han är "den sig vetande och viljande anden."³⁾

1) Werke B. IX p. 386.

2) Werke B. VIII p. 342.

3) Anf. arb. p. 332.

Kyrkan är således icke frihetens område. Tron och auktoriteten äro till formen fastmera frihetens fullkomliga motsats. Den moderna staten drivres därför oemotståndligen, ju större dess uppgift blir, ju mångfaldigare och svårloftrare dess problem gestalta sig, att utarbete sin egen af kyrkan oberoende form, att organisera sitt element och deri blifva medveten af den oändliga skilnaden mellan den religiösa och den politiska principen. I den orientalska världen, säger Hegel, varseblifva vi den ofta såsom ideal efterlägtade enheten af stat och kyrka i dess högsta flor. Men af denna orsak är staten såsom den själfmedvetna andens honom värdiga gestaltning i rätt, i fri sedlighet och organisk utveckling här icke förhanden. Ty på det att andens sig vetande sedliga verklighet må få tillvaro, är dess åtskilnad från auktoritetens och trons form nödvändig. 1) Denna åtskilnad har framträdt blott såvida den kyrkliga sidan i sig kommit till söndring. Det är gentemot *de särskilda* kyrkorna, gentemot kyrkorna såsom partier staten blifvit medveten af taukens Allmänlighet, som är hans egendomliga princip, och förmått bringa den till erkännande och existens. Det är derföre, säger Hegel, så långtifrån, att den kyrkliga söndringen för staten varit en olycka, att staten blott genom den har kunnat blifva hvad hans bestämmelse är, den själfmedvetna förnuftigheten och sedligheten. 2) Och detta århundrades historia gifver omiskänligen vid handen, att de nationer, som låta statsmedvetandet förblifva i omedelbart sammanhang med den konfessionella kyrkan, icke hafva kraft att uppfylla de åligganden, som den närvarande epoken ålägger folken, att dessa nationer äro statariska, att de fasthålla vid ett historiskt tillstånd, en företeelse i tiden såsom själfva principen för hela deras tillvaro, att de frukta för utvecklingen och rörelsen, att de betrakta dem såsom en hotande

1) Anf. Arb. p. 346.

2) Anf. Arb. p. 346.

revolution i deras inre, att deras lagböcker icke grunda sig på principer, utan blott äro ett konvolut af statuter, att de hafva för menniskoandens lott att vara perfektibel och nödgas med sitt arbete deltaga i världshistoriens stora öden.

Den tidpunkt, då den historiskt-theokratiska skolan bildade sig till ett system och en omfattande verldsåskådning, var, såsom vi sagt, tidpunkten för det första franska kejsardömet fall. Denna oerhörda makt, som gifvit hela världen känslan af oemotståndlighet och oförstörbar lycka, faller plötsligen från höjden af sina segrar och sin ära i en förundransvärd hopplöshet. Den till utseendet olyckliga utgången af denna makt, hvilken likväl var ett barn af den moderna frihetsprincipen, tycktes för den häpna världen gifva tillkännan någonting sterilt, någonting bräckligt och ofullkomligt i den själfmedvetna tankens väsende. Vid erinringen af de onstörtningar, den nya principen redan framkallat, i känslan af den kris och smärta, den väckt i världen, i åsynen af den själfmedvetna principens skenbart bekräftade oförmåga att grundlägga någonting varaktigt och fast, bildade sig denna skola, som förnekade friheten och sade uppenbarelsen vara den enda källan till sanning, förnuftet deremot blott organ, men i sig sjelf intet innehåll. För att undgå den själfmedvetna kulturens mödor, för att afböja de kriser, denna kultur föder, för att återgifva varaktighetens och lyckans grundvalar åt folken, vill denna skola bringa tanken och dess vaknade anspråk i förgätnhet. Den vill att folken skola låta öfvertygelsen om sina institutioners rättmätighet hvila blott och bart på positiva fakta, på isolerade yttre motiver, att de icke skola hafva några högre anspråk, icke åstunda att se uttrycket af den förnuftiga tankens högre giltighet i sina seder, i sina laggar och institutioner. Strukturen af det, som naturen instinktmässigt bildar i sederna, får icke af den själfmedvetna kulturen förändras. Tankens beslut få icke blifva medvetna af sig såsom produktiv makt eller — hvilket är det-

samma — staten får icke blifva medveten af sig, af sin egendomliga anda, sina lagar, sin giltighet och sitt värde gentemot kyrkan. Då den själfmedvetna andens princip tycktes vackla och blottställa sin tillvaro för kriser, hvilkas utgång var oviss, ville denna skola återställa de naturliga sederna samt säkerställa dem mot tanken, som genom sina anspråk på en allmängiltig tillvaro störet de naturliga sedernas oregelbundna prakt och är det absoluta gifvet för sådana seder och för en karakter, som blott grundar sig på dem. Folket åter, som i sina seder hemfaller åt de instinktiva makterna, som saknar den högre själfkänslan, den förnufviga tankens giltighet i sina förehafvanden, måste stå under kyrkans maktfullkomlighet och ur dess händer mottaga allt sitt berättigande: det sedliga måste gå upp i det heliga, den kyrkliga principen måste absorbera den politiska. Detta är den historiskt-theokratiska skolans egendomlighet. Stahl vill derföre, ehuru sjelf protestant, restituera de gammal-katholska begreppen om den kyrkliga skrifttolkningens auktoritet, om traditionen, om den oafbrutna, alltifrån apostlarne fortgående andliga sanktionen, framförallt om den synbara såsom organisk gestaltverksamma kyrkan — dessa begrepp, utan hvilka enligt Stahl den kristliga kyrkan icke kan bestå, och som alltid tillhört kyrkan, ehuru de under öfvergående tidskiften varit tillbakasatta.¹⁾ Kyrkan behöfver denna maktfullkomlighet för att kunna i sig absorbera den politiska principen. Insigten i arten af världshistoriens fortgång, hela medvetandet deraf, att världshistorien efter sitt begrepp är frihetens framskridande och ingenting annat, gifves till spillo; världshistorien är theokratins uteslutande besittning. En världshistoriens filosofi, detta, som är det största i den hegelska spekulationen, är omöjlig och måste till sitt gagn förnekas. Den historiskt-theokratiska skolan ser i världshistorien blott isolerade händelser, den ser äfven rö-

¹⁾ Philosophie des Rechts B. II p. XV Vorrede.

relsen, men känner icke rörelsens orsaker, dess motiver. Dessa befinna sig i ett ogenomträngligt dunkel. Det statliga medvetandet genomföres icke såsom princip i världshistorien. Det högsta är till såsom under, såsom obegrip-liga katastrofer, d. ä. Guds handlingar på jorden hafva blott och bart formen af tillfälligheter. Undren äro, heter det, Guds naturliga verksamhetssätt. Redan med historiens början gryr denna princip, detta under, i det löfte, som från patriaraterna går genom judiska folkets hela historie. Den inträder i världen fullkomligt med Kristi person, med andens utgjutelse och den kristliga kyrkan, i hvilken den uppenbarade tron genom ett under, som der är utlofvadt, alltid skall bevaras.¹⁾ Blott sådana synpunkter skola göras gällande i betraktelsen af världshistorien. Denna har ingen politisk princip, den har blott en theokratisk, den är ett under, ett magiskt scenevi. Det är gentemot denna världsskådning Hegel framhåller, att Gud, sedan han i den kristliga religionen uppenbarat sig och gifvit tillkänna hvad han är, icke mera är någonting hemligt, att det mensklighetens medvetande, som hvilat på uppenbarelsen och har denna till sin utgångspunkt, ändtligen måste komma derhän, att äfven med tanken fatta det som närmast var förelagt den kännande och föreställande anden. Det måste, säger han, vara på tiden att begripa äfven denna rika produktion af det tänkande förnuftet, som kallas världshistorie.²⁾ Och i själfva verket är kändedomen af denna produktion, det ofantliga medvetandet af världshistorien, det största i den hegelska spekulationen. Den tänkande andens insigt i principen för fortgången i historien från den orientaliska världen till den grekiska och romerska, äfvensom i arten af de egendomliga motiver, som förmått världshistorien att förflytta sitt intresse från de gamla folken till den germaniska världen, detta är, säga vi utan tvekan,

¹⁾ Anf. arb. B. II p. 103.

²⁾ Werke B. IX p. 18.

det största i den hegeliska filosofin. Han har genom denna kännedom blifvit upphofsmanen till världshistoriens filosofi. Han har genom den tagit detta ofantliga område från theokratins våld. Den princip, som staten för honom är gentemot kyrkan, den sig vetande anden, denna princip har sin högsta tillvaro såsom världshistorie, ty, såsom vi redan framhållit detta, världshistorien är för sig en egen tillvaro, och frihetsbegreppet har i denna tillvaro sin högsta borgen. Det är denna tillvaro, denna rörelse och egendomliga rättvisa i världshistorien, som nödgå folken att uppoffra det partikulära för idealet, och som i vår tid hindrat den hvita och den svarta stammen att förväxla sin rasstolthet med mensklighetens sjelfkänsla samt undantränga denna sednare från sina lagar och sin verksamhet. Ty världshistoriens intresse är friheten. Den är till blott för detta ändamål. De folk, som i sina seder icke förmå erkänna denna princip eller gifva uttryck åt densamma, äro icke politiska folk. Världshistorien gifver dem af denna orsak till pris åt tillfälligheten, och låter dem blifva antingen afhängiga eller döda fall. Kan någonting förliknas vid storheten af denna åskådning af världshistorien! Momenterna i Hegels framställning af statsläran äro: a) Den *inre statsrätten*, b) Den *yttre statsrätten*, c) *Världshistorien*. Den yttre statsrätten tyckes bero på folkens godtycke, dessa tyckas i förhållande till hvarandra lefva i naturtillståndet och hvad vi kalla folkrätt bero på olika suveräna viljor, hvilkas öfverensstämmelse är tillfällig. Sedlighetens öden tyckas sålunda vara hänskjutna till segerlyckans domar eller — hvilket är detsamma — vara tillfälliga på jorden. Rättvisan synes prisgifven och det rätta vara blott en moralisk kraft, en fordran i samvetet, ett böra. Men här inträder den högsta politiska existensen, världshistorien, såsom den tredje förmedlande makten och uppfyller nationernas sinnen med medvetandet af den objektiva rättvisan på jorden. I dialektiken af folkens förhållande till hvarandra, framträder den allmänna anden, verdensanden.

Hans rätt är den högsta och han utöfvar den på folken i världshistorien.¹⁾ Det tyckes, som skulle Hegel genom denna åskådning af världshistorien tillhöra den historiska skolan. Världshistorien är för honom andens högsta tillvarelsesätt. Men det tyckes blott så, ty det som för Hegel är det väsendtliga af världshistorien, är icke de isolerade händelserna, utan rörelsen och framför allt det intresse, det finaländamål, som frambringar denna rörelse. Den historiska skolans betraktelse af världshistorien är blott formel: den känner blott en fortgång från händelse till händelse, men finaländamålet och det som är mer än händelse, det som är historiens princip, dess ande, förblifva obekanta, eller de äro till blott såsom aning, såsom tro, såsom under. Om det finnes sådana epoker i världshistorien, hvilka, såsom Hegel säger, gått förbi utan att de synas hafva fortsatt sig, då fastmera bildningens oerhörda vinst synes förintad och man olyckligtvis åter måste begynna från början, för att med tillhjälp af några råddade spillror af dessa skatter och med ny oberäknelig kostnad af tid och krafter återuppressa den menskliga kulturen,²⁾ om det finnes sådana epoker, sådana tidpunkter i världshistorien, då den yttre fortgången, sammanhanget i tiden tyckes hämmadt, måste den historiska skolans betraktelse förfalla i den djupaste rådlöshet; den måste förlora sjelfva terrängen för sin uppmärksamhet, sjelfva det element, vid hvilket dess medvetande är fästadt, ty denna skola känner blott sammanhanget i tiden, hon tadlar filosofin för användningen af det logiska, "det tidlösa sammanhanget", såsom Stahls uttryck lyder, hon ser händelser och yttre fakta, men besitter icke kraften att varseblifva principerna, det Allmänna, detta fria statliga innehåll, som, sjelft mera än händelse, är nyckeln till händelsernas förklaring. Öfver världshistoriens absoluta vändpunkter, som ombilda det

¹⁾ Werke B. VIII p. 430.

²⁾ Werke B. IX pp. 53—54.

Hela och göra den yttre fortgången, juxta-positionens anordning, omärkbar, öfver sådana tidpunkter, då det nya och epokbildande inträder och tager herraväldet bland folken, öfver sådana tillfällen, då verldsanden samlar hela tillgången af sina krafter och med oemotståndlig framgång gör den gällande, måste den blott historiska betraktelsen afsäga sig hvarje talan. Den kan icke för vetenskapen tillgodogöra sådana tillfällen i verldshistorien. Dessa måste fastmera erbjuda anblicken af obegriplighet, de måste framställa sig såsom dystra fasansfulla tilldragelser, i hvilka mensklighetens högsta intressen varit prisgifna åt tillfälligheten.

Den politiska friheten, det högre medvetande, som verldsanden gifvit de nya folken att uppbara, ett medvetande, som i de statliga institutionerna och i folkmedvetandets offentliga verksamhet funnit de objektiva garantierna, har tillåtit vetenskapen att afslöja hemligheten af de ofantliga förhållanden, i hvilka verldsanden tyckes afbryta det förgångnas traditioner, i kraft af idéns tidlösa sammanhang omintetgöra det yttre sambandet mellan det som är och det som varit samt gifva sig en ny i historien förut okänd tillvaro. Ett folks kraft att fatta sådana öden i verldshistorien och dess intresse för dem måste vi anse för det säkraste kännetecken derpå, att folket hör till de politiska folken på jorden, att den politiska friheten är organiserad i dess böjelser och höjer det till handlingar, som åsyfta det högsta. Kan deremot folket icke höja sin kultur, sin vetenskap till den ståndpunkt, der dessa verldshistoriens djupaste hemligheter blifva tillgängliga för tanken, så måste folket uppoffra den politiska friheten, göra den politiska världen kyrkan underdånig och blott ur trons mysterier mottaga aningen om det högsta, för att icke falla i den oändliga misströstan, som måste uppäckas deraf, att verldshistorien och mensklighetens intressen synas prisgifna åt tillfälligheten.

Hegel var likväl långt ifrån att vara medveten af den disharmoni, som rådde mellan den af honom uttalade stats-

principen å ena sidan och det bestående i den lutherska orthodoxin och dess förhållanden till staten å den andra. Han drager icke de omedelbart praktiska konsekvenserna af sin princip. Han stannar med tillfredsställelse vid åskådningen af det erkännande det politiska medvetandet genom reformationen vunnit, ett erkännande, som enligt honom fann sitt stora och verldshistoriska uttryck i Fredrik den Stores stat. Reformationen hade enligt hans mening i de protestantiska länderna afskaffat de missförhållanden och den orättvisa, som i de romaniska gjorde revolutionen till en nödvändighet. Den nya princip, som Rousseau och i öfverensstämmelse med honom Kant och Fichte uttalat, det subjektiva själfmedvetandets princip, behöfde icke i de protestantiska länderna åstadkomma någon våldsamt omvälfning, den behöfde icke här forfgå till det praktiska. »Mot filosofins formella princip står i Tyskland den konkreta världen och verkligheten med lugnt samvete och tillfredsställelse för andens behof. Protestantismen har en garanti för den legala och sedliga verkligheten i tänkesättet, som, sjelft ett med religionen, är källan till det som stipuleras såsom lag i statsförfattningen och den civila lagstiftningen. I Tyskland stod upplysningen på theologins sida; i Frankrike deremot vände hon sig genast mot kyrkan. I Tyskland hade i anseende till verldsliga förhållanden allt redan blifvit förbättradt genom reformationen; coelibatets, fattigdomens och lättjans förderfliga institutioner voro redan afskaffade, der fanns ingen död rikedom i kyrkans hand och på det sedliga intet tvång, som är en källa till laster; der fanns ej denna massa med rättskränningar, som uppkommer genom den andliga maktens inblandning i verldsliga rättsfrågor, ej heller denna andra massa af dylika, som har sin källa i konungadömet smorda legitimitet d. ä. i furstarnes godtycke, hvilket som ett de smordas godtycke skall vara gudomligt och heligt; utan deras vilja aktas värd vördnad, blott såvidt hon med vishet vill det rätta, rättvisa mot alla, och det helas väl. Till

denna grad af försoning hade tänkats princip här redan ledt.¹⁾ Den princip, som kriticismen uttalade, behöfde i Tyskland icke framkalla stora genomgripande reformer. Det tyckes icke vara någon ny källa till rätt och lagar, som blifvit funnen, någon källa, som icke redan skulle hafva funnits i den protestantiska verldsåskådningen. Detta är en herskande föreställning i Hegels politiska betraktelse. De svårigheter, som det konstitutionela statslifvet mötte i Frankrike under restaurationen, voro enligt Hegel en följd deraf, att detta land såsom katolskt icke hade gjort undan reformationen och derföre icke erkände den politiska principens själfständiga värde gentemot det heliga och kyrkan. Den theokratiska reaktionen och den liberala oppositionen, dessa tvenne nya och stora företeelser, som bildade sig i Frankrikes statslif under restaurationen, voro enligt Hegel katolska förhållanden, icke till sin karaktär universella fenomen. Här ligger en villfarelse. Väsentligen likartade partier skulle snart bilda sig i alla länder. Och det att de i Frankrike visade sig tidigare än annorstädes och under restaurationen uppträdde med större tydlighet här än i Tyskland, beror derpå att verldsanden framdrifver sina problem tidigare i Frankrike än annorstädes och i detta land gifver menskligheten ett tydligare medvetande af sina intressen än i andra länder. Hvad Hegel säger om den politiska principens underordnande i de katolska länderna, träffar egentligen medeltidens förhållanden. Ty denna princip erkännande under reformations-tidhvarvet och på grund af dess anda är såväl en katolsk som en protestantisk företeelse. Allraminst kunna vi säga, att den politiska principen legat under i Frankrike under 16 och 17 århundradena, men kommit till verksamhet och flor i Tyskland. I Richelieu hotar redan den politiska principen att absorbera den kyrkliga, statsman-

¹⁾ Hegel, Föreläs. öfver Hist. filos. p. 511, Öfvers. af Ignell. Stockholm 1851.

nens intresse att göra kardinalens om intet, och Fredrik II:s stat är af väsendtliga samma art som Ludvig XIV:s. Begges ideal är makten, oberoendet, bragden, ryktet och äran, men icke friheten. Det nya medvetande, som uppörde Frankrike under revolutionens stormar och som var en produkt af den kritiska verldsåskådningen, var någonting nytt och främmande lika mycket för Tyskland som för Frankrike, och det förra af dessa länder, som deltagit i det kejserliga Frankrikes störtande, som befrämjat reformationen och dermed bragt sina feodala inrättningar i en skenbar säkerhet, skulle, snart då sjelfupprätthållelsen instinkten icke mera tog allt medvetande och alla viljor i anspråk, inom sig sjelf se den politiska tummelplatsen uppöras af samma politiska fenomen, af samma opinioner och debatter, samma reaktion och samma opposition, som under restaurationen oroat Frankrike. Reformationen hade i detta afseende ingenting afböjt. Reaktionen och oppositionen, som Hegel var böjd att betrakta såsom katolska och franska fenomen, skulle blifva universella under detta århundrade, och parlamentsreformen i England lät Hegel kort före hans död med bekymmer och nedslagenhet varseblifva att de principer, som han ansåg vara katolska, vunnit insteg i ett protestantiskt land.

De romaniska folken, som frångått ur en blandning af den romerska och germaniska världen, hafva, säger Hegel, i sitt väsende, i sin grundkarakter bibehållit denna splittring, detta heterogena. Andens totalitet kan derföre i det praktiska statslifvet icke göra sig gällande. Medvetandet hemfaller åt en oändlig splittring, och deraf kommer den formela oppositionen mot makten, som alltid måste äga rum, sålänge individen icke omedelbart såsom individ ser makten i sina händer. De romaniska folkens innersta hemfaller åt bestämda och mångfaldiga intressen och är icke förhanden såsom ett Helt: anden är i detta medvetande icke sin egen. Och derföre är den politiska principen i dess högre form försummad, ty staten är, såsom He-

gel säger, den realitet, i hvilken anden är total, icke blott ett medvetande af mig såsom denne enskilde. Men det tala medvetande, som dessa folk icke känna i den politiska formen, förlägga de i kyrkan, de förlägga det utom sig, det tillhör icke dem själfva. De lägga det likasom tillsides, glada deröfver, att det på en annan ort afgöres, och denna andra ort är kyrkan.¹⁾

Vi anfora ur Hegels historiens filosofi denna betraktelse öfver de romaniska folkens förmenta grundkarakter, icke derföre att vi anse den omedelbart träffa det moderna Frankrike, hvilket Hegels mening närmast är då han ville förklara restaurationstidehvarfvets politiska företeelser i detta land, utan emedan denna betraktelse med tankens enkla åskådighet explicerar den theokratiske verldsåskådningens byggnad och dess förhållande till den politiska friheten, och emedan det är nödvändigt att känna theokratins egendomliga anda för att med tanken kunna fasthålla det hegelska statsbegreppet. Detta har bildat sig genom motsatsen till theokratin. Förhållandet mellan kyrka och stat måste alltid förblifva en kärnpunkt i statsvetenskapen, och den, som icke undersökt detta föremål eller saknar medvetande deraf, eftersträfvat förgäfvat någon verklig insigt i det politiska frihetsbegreppets egendomlighet. Blott med theokratins egendomliga anda, dess principer och intressen för ögonen, kunna vi finna det fria statsmedvetandets uppgift, det äliggande, som den moderna staten har, den oerhörda andliga verksamhet han måste utföra. Ty den theokratiske statsprincipen, som omedelbart herrskade i medeltiden, har från denna tid icke helt och hållet försvunnit och upphört att verka. Den, likasom alla principer, hvilka engång erhållit verldshistorisk betydelse, äro i den närvarande tiden förhanden såsom städse nya anspråk och försök, men anspråk och försök, hvilka lika ofta afböjas. Vi synas vid verldshistoriens studium

¹⁾ Werke B. IX, p. 422.

betrakta förgångna tider, men äro dervid tillika sysselsatta med det närvarande, med den uppgift, som åligger oss själfva, med vår egen andes innehållsbestämningar. Och att det, som synes vara förgånget, tillika är verksamt i den närvarande tidens sköte, icke blott såsom individens infall utan såsom dessa vidsträckt sympathier, hvilka tyckas tillstädja den närvarande andens egen ståndpunkt och princip blott ett oafgjordt herravälde, detta viktiga förhållande, som blott verldshistoriens filosofi kan närmare ådagalägga, bevisas på ett påfallande vis af den medeltida verldsåskådningens förnyelse under restaurationen; ty alla de, som omfattade denna verldsåskådning, kände icke sitt intresse väckas blott af ett yttre objekt, hvans minne bevarat sig i häfderna, utan detta intresse tycktes födas i tidehvarfvets inre och vara ett uttryck af dess behof. I samma mon derföre, som den moderna staten underlåter någon del af sin uppgift att vara den tänkande andens medvetande af sig såsom yttersta princip för sederna, i samma mon, som nationen förgäter att reproducera ett sammanhang mellan denna princip och alla särskilda berättiganden, i samma mon som de offentliga förhandlingarnes intresse förlappas, återfaller folket i de förgångna tidernas tillstånd och principer. Endast genom den oafslätligaste verksamhet att städse producera och underhålla sitt medvetande, sin princip, och gifva den uttryck i sederna, kan det moderna statslifvet från sig afhålla de förgångna tiderna. Det finnes skriftställare, som, icke fattande den politiska lifskraftens egendomlighet, vilja återskänka kommunerna autonomin, som vilja utbyta nationerna mot små kantoner, som vilja gifva styrelsen och makten åt folkförsamlingarne i dessa kantoner och sålunda skenbart göra individens omedelbara frihet obegränsad. Men dessa skriftställare varseblifva icke att de tillintetgöra den politiska friheten, att med framgången af deras läror hvarje transaktion mellan partierna måste blifva omöjlig, att en klass i samhället ensam skall taga makten i sina händer, att kaster skola bilda sig, att bördens och

lyckans tillfälligheter skola herrska, att staten skall åter sammanvexa med kyrkan och nödgas ställa sig under auktoritetens tunga orubbliga prägel, att den förnufviga tankens sjelfkänsla skall utrotas från folkets sinnen och det Allmänna utträngas från dess medvetande. Nationen behöfver den förenade tillgången af kraft icke blott för den yttre maktens skull, utan för att upprätthålla medvetandet af det Allmänna, af tankens giltighet i sina seder, för att vidmakthålla den andliga produktionen, för att vara vuxen den stora uppgiften att städse förnya sina institutioners och lagars sammanhang med den högsta rättvisan, med den förnufviga anden. Den politiska friheten är en annan än den sociala. Men det är denna sednare, som föresväfvat de skriftställare, hvilka icke fatta den centrala nationalhandlingens ändamål. Det är privatnemmiskans frihet i förvärfven, den intresserade viljans sysselsättningar i det sociala samhället, den egendomliga frihet, som tillkommer bourgeoisieen såsom sådan, dessa skriftställare haft för ögonen. De hafva icke fattat att minnet af häfderna måste förkomma i dessa kantoner, att världshistorien i dem måste förvandlas i en krönika. De hafva glömt exemplet af medeltidens sjelfständiga städer, denna beständiga kamp mellan faktionerna, denna brist på offentlig och gemensam anda, denna oförmåga att tillvägbringa transaktion och förmedling mellan partierna, mellan klasserna, mellan de särskilda intressena.

Kap. III. Konungadömet och kamrarne.

Det är bekant att Hegel betraktar den konstitutionela monarkin såsom idealet af statsform. Han omfattade det ärfvliga och oansvariga konungadömet idé med en nästan svärmisk hängivenhet. Den spontana statstillvaron tycktes i den förstliga makten finna sitt verksamaste uttryck. Konungadömet har icke tagit sitt statliga berättigande ur

massans händer, ur de isolerade viljorna. Hegel förkastar idén af en sådan öfverflyttning af maktfullkomligheten. Konungadömet har i sig sitt berättigande, det är icke blott executiv makt, det deltagar i suveräniteten, är en andel af den organiserade folkanden och ett uttryck af dess majestät. Föreställningen om en folksuveränitet i motsats till den i monarken existerande suveräniteten hörer enligt Hegel till de förvirrade tankar, som hafva sitt ursprung i uppfattningen af det politiska folket såsom massa, såsom en hop af individer. Folket utan dess monark och utan den från honom utgående organisationen af det Hela är en chaotisk tillvaro, inom hvilken intet statsmedvetande är möjligt, folket i detta tillstånd är *vulgus*, men icke *populus*.¹⁾ Föreställningen om monarken såsom högsta statsbetsman, om ett aftalsförhållande mellan honom och folket, utgår från viljan, i formen af individernas godtycke — en princip, som i det sociala samhället gäller eller vill göra sig gällande såsom den främsta, men som hvarken i familjen eller i staten är den herrskande och öfverhufvud strider mot sedlighetens idé.²⁾ Det är denna det sociala samhålets princip, som förleder den politiska undersökningen att betrakta *valriket* såsom den naturligaste statsformen. Att den deremot fastnara är den sämsta af alla, visar sig af dess följder, hvilka, ehuru de synas blott *möjliga* och *sannolika*, i sjelfva verket ligga i denna statsforms natur. Författningen i ett valrike måste derigenom, att den partikulära viljan här är det ytterst afgörande, leda till en *val-kapitalation*, till statsmakternas förvandling i privategendom, till förlusten af statssoveräniteten och följaktligen till inre och yttre upplösning.³⁾ Emedan Tyskland var ett valrike, har det aldrig blifvit *en* stat, och af samma skäl har Polen försvunnit från antalet af sjelfständiga stater.⁴⁾

¹⁾ Werke B. VIII p. 367.

²⁾ Anf. arb. p. 374.

³⁾ Anf. arb. p. 357.

⁴⁾ Föreläs. öfver Hist. filos. p. 493. Öfvers. af Ignell.

Staten måste hafva en ytterst afgörande vilja. Om rösternas antal är det afgörande, ligger den yttersta spetsen af statslifvet i själfva verket utom det menskliga sjelfmedvetandet och utom viljan; det är en yttre makt, ett medvetetslöst faktum, antalet af röster som då afgör, ett förhållande, som i någon mån liknar det, hvilket egde rum hos de gamla folken, hvilka togo det yttersta afgörandet i de viktigaste angelägenheter ur oraklen, ur offerdjurens inelvor, foglarnes flykt o. s. v. De gamla folken förmådde icke organisera det yttersta afgörandets moment såsom institutiv tillvaro i statslifvet.¹⁾ Den yttersta spetsen af viljans rörelse i det offentliga tycktes sammansluten med naturen, och de gamla folken sålunda i sig ännu bära en återstod af orientens naturstater. De moderna folken hafva tagit den sista afgörande akten från naturens våld, de hafva förlagt den inom den sjelfmedvetna viljan och hafva gjort den till dess handling. Den furstliga tillvaron är oraklet i de moderna staterna.²⁾ Denna tillvaro måste vara förhållande på ett naturligt sätt genom börden utan förmedling, oberoende af individernas tillfälliga önsknningar, den måste vara förhållande så, att grunden till denna existens ligger omedelbart i den furstliga tillvaron själf. I hvarje annat fall är det icke viljan som ytterst afgör, utan något yttre förhållande.³⁾ Den furstliga legitimiteten framgår ur statsbegreppet: viljans rena sjelfbestämning i staten frambringar den furstliga tillvaron. Det sista afgörandets moment är icke blott i den historiska staten, utan i staten såsom sådan, eller i statsbegreppet förbundet med den omedelbara naturligheten, med det ärfliga af furstemakten.⁴⁾ Detta, att denna makt är omedelbart af naturen, att den i sig själf bär grunden till sin existens, att den är ärfelig,

1) Werke B. VIII pp. 368 och 369.

2) Föreläsning öfver Hist. filos. p. 493. Öfvers. af Ignell.

3) Werke B. VIII p. 373.

4) Anf. arb. p. 372.

är således mer än allt annat furstlighetens egendomlighet, dess utmärkande kännetecken. Men att det omedelbart är statsbegreppet, viljans rena sjelfbestämning, den tänkande anden, som producerar denna till utseendet blott naturliga tillvaro, den furstliga makten, vill förståndet i sin resonnerande skygghet icke erkänna.¹⁾

Legitimiteten fattas således icke såsom en blott historisk tillvaro. Den har i Hegels dialektik funnit sin ideala förklaring och det skedde på en tid, då legitimitetsprincipen genom Wiener-kongressens förhandlingar kommit till medvetande bland Europas furstar på grund af den skarpa kontrasten emellan de gamla furstestammarnes legitimitet å ena sidan och det Napoleonska kejsardömet och de icke legitima furstar, som detta upphöjt, på den andra. Hegels uppfattning af legitimiteten bär tydliga spår af hans tidsått. Allt hvad detta hade sväfvande och oafgjordt i den furstliga legitimitets förhållande till staten, gifver sig tillkänna äfven i Hegels författningslära. Å ena sidan kan staten icke uppgå i det ärfliga konungadömet: han skulle då upphöra att vara den offentliga anden, han skulle nödgas förgåta det Allmänna, den tänkande andens princip. Och Hegel säger yttrekligen, att den furstliga makten blott är spetsen och utgångspunkten af det Hela, att den är en del af författningen, men icke dess princip. Då likväl å andra sidan de representativa kamrarnes makt icke är fattad såsom en omedelbart politisk, utom såsom en social tillvaro, har den furstliga makten karakteren af att vara den enda politiska makten.

De representativa kamrarnes idé beror i Hegels system på skilnaden mellan staten och det borgerliga samhället. Det är detta sednare, som i kamrarna kommer till existens i förhållande till staten.²⁾ De äro således icke någon omedelbarligen politisk makt. Innehållet af statsmed-

1) Anf. arb. p. 372.

2) Anf. arb. p. 394.

vetandet beror i och för sig icke af denna offentliga tillvaro. Statens politiska angelägenheter *kunna* på det bästa handhafvas utan ständerförsamlingens medverkan.¹⁾ Det rent statliga åligger "det Allmänna ståndet", som väsendtligen ingenting annat är, än byråkratin. Dennas medlemmar äro det omedelbart politiska folket. Kamrarne äro den formela subjektiva frihetens moment. Det offentliga medvetandet såsom *empirisk Allmänlighet*, såsom de mångas åsikter och tankar, kommer i kamrarne till existens.²⁾ Staten, som till sitt innehåll är oberoende af kamrarnes tillvaro, träder genom dem i formen af subjektivt medvetande. Alla de, som tillhöra det borgerliga samhället och såtillvida äro privatpersoner, erhålla genom ständerna delaktighet i lagstifningen eller i det Allmänna af de intressen, som icke angå statens uppträdande och handling såsom individuum och som uteslutande tillhöra den furstliga makten. Genom denna delaktighet kan den subjektiva friheten och inbillningen samt dess allmänna mening visa sig i en existerande verksamhet och njuta tillfredsställelsen att någonting gälla.³⁾ Individiden såsom sådan tillhör icke omedelbart staten. Han tillhör det sociala samhället, ståndet, och kommer först på denna grund medelbart i betraktande i staten.

Den närmare organisationen af kamrarne beror på ståndsprincipen, hvilken Hegel under inflytande af restaurationstidehvarfvets egendomliga anda med förkärlek omfattade. Han ansluter sig till *tvåkamrarsystemet* med ett öfver- och ett underhus, med en *ärfvig* och en *valbar* kammare efter Englands mönster. Den förra af dessa kamrar representerar den "*naturliga sedlighetens stånd*", hvars materiella basis är jordbesittningen, konsoliderad i *öfrytterliga* och *odelbare*, med majorat belastade *arfgods*, den

¹⁾ Anf. arb. p. 393.

²⁾ Anf. arb. p. 392.

³⁾ Werke B. VII p. 414.

sednare åter reflexionen, själfmedvetandet, arbetet och de rikedomar arbetet födt.¹⁾ Det är omedelbart klart, huru bräcklig denna byggnad är. Tvenne heterogena, för hvarandra fullkomligt främmande världar; tvenne principer, så olika och motsatta som börden och förtjensten, stå bredvid hvarandra, utan att författningen innehåller något medel att tillvägabrunga en kompromiss, en förlikning mellan begge. Och konungadömet, som skall befinna sig inom samma sfär med den ärftliga kammaren och skall stödja sig på denna sociala makt gentemot bourgeoisien, blir i detta sammanhang likaså en blott social makt, det förvandlas från ett politiskt konungadöme till ett socialt adelskap, det har samma karakter som Karl X:s konungadöme och måste utsätta sig för samma öden. Detta konungadöme, som stödjer sig på den naturliga sedlighetens stånd, hvilket hvilat på "tro och förtroende", måste göra denna anda till statens princip och ställa den politiska tillvaron under kyrkans skydd, för att från hennes sköte kunna mottaga den sanktion och det berättigande, som "den naturligen sedliga anden", familjens och de ärftliga adelsstammarnes egendomliga princip, icke förmår inom sig sjelf frambringa. Den stahlska verdsåskådningen, reaktionen ligger med hela sitt innehåll i Hegels åskådning af pärskammaren. Det är förundransvärdt, att Hegels skarpsynthet tillät honom prestera någonting så bräckligt och osammanhängande, som de representativa kamrarne i hans system äro det. Men hvarje tänkare är son af sin tid och nödgas gifva tribut åt dess anda. Frankrikes politiska författning under restaurationen motsvarar i det närmaste den hegelska framställningen. Tvenne fullkomligt heterogena principer voro här ställda bredvid hvarandra: börden och förtjensten, naturen och själfmedvetandet, utan att författningens upphöfsmän haft medvetande af det osammanhängande i denna anordning och utan att författningen erbjöd några medel att till-

¹⁾ Werke B. VIII p. 266.

(J. F. P. — r. V. 1870.)

vågabringa någon gemensamhet, att göra en offentlig anda verksam, som stode öfver dessa motsatta principer och dermed hindrade deras öfverensstämmelse att blifva tillfälliga. Den offentliga andan behöfver såsom verksam en genomträngande enhet. Den kan icke vara i sitt innersta väsende så delad, så söndrad och osammanhängande, som denna författning var. Konungadömet måste för att förskaflia staten denna enhet, med stöd af pärskammarens egendomliga anda, söka undantränga från författningen och makten den andra principen, tjänstens och arbetets princip. Men lika nödvändigt var det, att denna sednare princip, som var det egentligen nya och verksamma, det för hvilket verlden blifvit upprörd med revolutionens stormar, gjorde opposition mot den feodalt klerikala principen, ty begge voro erkända i författningen. Hegel misskände oppositionens karakter i Frankrike under restaurationen, då han ansåg den vara blott *formel*. Han sade, att "den ensidighet allt ännu rådde i Frankrike, att man fordrade, det den allmänna viljan äfven skulle vara den *empiriskt* allmänna d. v. s. att de enskilda såsom sådana skulle regera eller taga del i styrelsen. Icke belåten dermed, att förnuftiga lagar, frihet till person och egendom gälla, att en statsorganisation eger rum och uti denna det borgerliga lifvets sfärer, som själva ega att ombesörja sina angelägenheter, att de förståndiga hafva inflytande bland folket och förtroende till detsamma råder, sätter *liberalismen* mot allt detta atomernas, de enskilda viljornas princip: genom deras uttryckliga magt och samtycke skall nu allt ske. Med denna *formel* frihet låta de ingen fast organisation uppkomma. Mot regeringens speciela förfoganden ställer sig friheten genast i opposition; de äro verk af den partikulära viljan, alltså godtycke. De mångas vilja störtar ministären, och den fornda oppositionen träder till styret; men denna, emedan hon nu är regering, har åter de många emot sig. Så fortgår rörelsen och oron."¹⁾ Men oppositionen hade under restau-

¹⁾ Föreläs. öfver Hist. filos. Öfvers. af I. gnell p. 519.

rationen icke en blott formel karakter. Den var icke individernas opposition mot individer. Det var fastmera ett system, som bekämpade ett annat. För att förstå oppositionens innehåll, måste man hafva för ögonen reaktionens egendomliga anda och syften. När konungadömet, stödande sig på den inom förtatningen erkända ärtliga makten, vill befria sig från nödvändigheten af den stora offentligheten och räkenkapen i nationens sköte, befria sig från skyldigheten att göra sina ministrar ansvariga inför folket och gifva sina handlingar det tänkande medvetandets giltighet, när med ett ord statsmakten hotar uppgå i konungamakten och absorberas deraf samt denna konungamakt, som hotar undgå pligten att i de offentliga förhandlingarne genom statuppgiftens beskaffenhet rättfärdiga sin verksamhet, i stället är beredd att ställa sig i theokratins nimbuss, när detta sker, födes oppositionen. Dess anda, dess motiver och innehåll kan icke fattas utan dess motsats till reaktionen, likasom den i verkligheten icke förekommer utan denna. Oppositionen har tillika sociala bevekelsegrunder för sin tillvaro. Dess åliggande är att upprätthålla det nya samhället, der arbetet kommit till erkännande och blifvit makt, mot det gamla ståndssamhället och dess ofrihet. Begge dessa samhällsordningars förhållande till hvarandra under restaurationen var sväfvande. Nationaliteternas kamp mot Frankrike hade denna oafgjorda utgång, ett tillstånd, som afspeglar sig äfven i Hegels system. Vi kunna icke säga att denne tänkare ännu varit medveten af den sociala frågan, som under detta århundrade skulle blifva mensklighetens stora angelägenhet och som genom sin svårlösta natur förfärat folken. Hegel var icke medveten af den djupa kollisionen i det nya samhället mellan arbetet och de reella rikedomarne, mellan *bourgeoisien* och *people*, mellan oligarkin och demokratin, dessa tvenne makter, som under detta århundrade förintat det gamla ståndssamhället. Då kampen mellan dessa makter utbryter, blir medveten och drager till sig intresset, har hvarje prestige

fallit från stånden, från det gamla samhället. Dess tid är då ute. Och vid samma tidpunkt som detta inträffar, drager folket äfven sitt intresse från den ärfvliga herrekammarren. Det känner att tidsandan förlagt sina angelägenheter inom ett annat element än den naturliga sedlighetens, att den nya kampen mellan den sociala världens urnakter älägger det offentliga en uppgift, som herrekammarrens egendomliga ande icke är vuxen. Julikonungadömet, hvars historia saknar politiska bedrifter, har förtjensten af den sociala saknar politiska bedrifter, har förtjensten af den medvetande i världshistorien, att hafva ställt denna princip gentemot de reela rikedomarne, att hafva gifvit den nya sociala världen medvetande af sina grundelementer, af sitt egendomliga problem och sina angelägenheter. Men hela denna utveckling ligger utom Hegels medvetande. Julirevolutionen är för honom redan en gåta. Och i de förhållanden, som under restaurationen voro ett förbud till framtiden i det land, der verdensanden lever ett tydligare lif än annorstädes, såg han icke ett universelt innehåll, utan blott ett katolskt. Statsvetenskapen har efter Hegels tid rigtat sig med nytt innehåll genom medvetandet af det sociala samhället. Det är i denna punkt det akstrakta i Hegels system närmast visar sig och der hans lära minst kan vara uttryck för vår tids medvetande. De gamla stånden, som han vill konservera, sammanhänga icke med andan i hans lära. Men om vi taga bort dessa stånd, återstå blott individerna såsom sådana. De bilda den sociala världen och äro dess material. Hegel har icke någon filosofisk insigt deri, att motsatsen mellan arbetet och de reela tillgångarna, eller — hvilket är detsamma — mellan själfmedvetandet och tingen i den menliga världen, ligger till grund för det sociala samhällets byggnad och framkallar dess egendomliga rörelse och verksamhet. Det är i denna del af forskningen statsvetenskapen närmast haft att skrda utöfver den hegelska ståndpunkten.

Den skriftställare, som i Tyskland mer än andra befrämjat insigten i det sociala samhällets väsende, är *L. Stein*. Han har gjort detta genom sitt monumentala verk: *Geschichte der socialen Bewegung Frankreichs seit 1789* (1849), i hvilket han framförallt samlat intrycken af Julikonungadömet och den andra franska republikens historia. Lifvad af en genialisk uppfattning, som icke alltid är klar, men städse innehållsrik och djupt senterad, skildrar han de sociala tingens historia i det moderna Frankrike; men det som ger hans framställning dess högsta intresse, är medvetandet deraf, att dessa sociala tilldragelser i Frankrike, som närmast utgöra föremålet för hans uppmärksamhet, tillika äro af universel beskaffenhet, att de röra menskligheten, att de äro dess angelägenheter och i alla länder äro för handen i mer eller mindre tydlig gestalt. Med den genialiska lifaktighet, som är denne skriftställare egen, skildrar han den sociala världens framtidsdiga tillstånd i Frankrike under restaurationen och vid ingången till Julikonungadömet på följande vis: "Vi se kapitalklassen i kammarne, i pressen, i offentliga församlingar och hemliga förbindelser kämpa om statsmakten, hvilken det gamla adelspartiet i konungadömet nämn söker taga i sina händer. Vi se denna klass ändtligen i det afgörande ögonblicket uppträda tillsammans med massan af folket och i konungadömet angripa icke thronen, utan restaurations sociala idé. Men med dess seger uppträder plötsligen ett helt annat, hittills icke uppmärksammat element. Från charlottsans promulgerande hade deputeradekammararen varit centrum för all rörelse; i det ögonblick, då kampen utbryter höjer sig vid denna kammare, tillochmed öfver densamma, stadshuset såsom säte för det egentliga folket. Deputerade kammarens ord, dess stämning är icke mera det ensamt herskande; redan säger den rigtiga instinkten åt den tillsvarande rörelsens ledare, att en ny makt nalkas, som hotar segerns frukter i den segrande klassens händer."¹⁾

¹⁾ Geschichte der socialen Bewegung, III p. 55.

Sålunda voro vid Julikonungadömet's ingång de tvenne sociala grundelementerna i det nya samhället redan verksamt förhanden. Bourgeoisin och people, som nu blefvo de handlande makterna i den sociala världen, togo det sista intresset från de gamla stånden, och de politiska skriftställarna hafva sedan dess icke mer sökt bygga de representativa kamrarnes tillvaro på denna grundval, de hafva icke mera hyst den förmodan, att det politiska medvetandet, den allmänna anden, sådan den måste finnas i den moderna staten, kan vara förhanden och finna sitt motsvarande uttryck i herrehuset. Den politiska uppgiften måste under närvarande epok mer än någonsin vara själfmedveten, den måste mer än någonsin bero på diskussion och öfvertygelse, på beständiga transaktioner mellan olika partier, och olika meningar. Den offentliga anden måste hafva detta tillvarselsätt. Han måste i den gestalt, i hvilken han är närvarande, röja denna andliga lifaktighet, han måste städse frambringa sig. Han är annars icke den fria anden. Den politiska frihetens tillvarselsätt, dess *modus vivendi* måste i den närvarande tidsåldern vara detta, som *Guizot* betecknar med "régime de contradictions, de resistances et de transactions-principes." Men det, som gifver den politiska transaktions-principen i vår tid det omätliga innehållet, är att det icke gäller blott en förmedling mellan tillfälliga olikheter, en kompromiss blott i detaljerna, blott i de till antalet oräkneliga frågorna och angelägenheterna. Den transaktion, som på detta område förekommer, är blott följden af en annan och högre, som är icke en transaktion, utan transaktionen. Det är denna sednare, som kommit till medvetande och blifvit en uppgift och nödvändighet under denna epok genom den djupa kollisionen mellan oligarkin och demokratin, mellan bourgeoisiein och people, mellan dessa tvenne omätliga verldar, som för den alldagliga föreställningen hvilat på motsatsen mellan arbete och kapital, men i själfva verket i sig innesluta den idealare halten af motsatsen mellan den ideala principen och traditionen, mellan

sjelfmedvetandet och tingen, mellan samvetet och det reala ethos. Det är transaktionen mellan dessa principer, som herrekammaren i den gamla majoratsadelns gestalt icke är vuxen. Dess anda är såsom "den naturligen sedliga" fastmera den transaktionslösa anden. Det har en gång varit dess stora uppgift att genom sin oafhångiga och mot alla eventualiteter säkerställda existens, genom sina seder och genom tillvaron af sitt oegennyttiga medvetande omedelbart utgöra den högsta framställningen, det idealaste uttrycket för det politiska medvetandet. Det var då dess rättighet att vara undantagen transaktionens nödvändighet, och i sig själf utgöra den politiska världen. Den moderna anden måste i anseende till sitt nya och större innehåll, organisera ett annat tillvarselsätt. Den politiska anden måste vara den ur transaktionen framgångne, den *sålunda offentliga* anden. Han måste med hela sitt ofantliga skötestå för nationens blickar och, genom detta nya tillvarselsätt dragande till sig allas sympathier, blifva vuxen denna uppgift att göra folken delaktiga i mensklighetens ändamål.

Att Hegel icke kände den politiska transaktionsprincipen, finna vi af hela andan i hans författningslära. Det framgår af ståndsprincipen, det framgår deraf, att kamrarna icke äro betraktade såsom ett egentligen politiskt område, att de blott framställa den sociala världens spridda intressen och kretsar. Anden är här icke den genom transaktionen bildade enhetliga anden. Den ärtliga kammarens anda är en annan än den valbara kammarens. Och författningens ändamål och natur öfverhufvud är "Gegliedering", "tidens utveckling till dess åtskilnader", till de särskilda makterna och deras göromål och verksamheter, som få *bestånd* utom hvarandra och derigenom blifva för hvarandra ömsesidigt betingande momenter, som blott genom *faran och nöden* eller genom *sakens medvetlösa nödvändighet stå om* i ett bidrag till hvarandras och till det hela upprätthållande. ¹⁾ Delarne blifva organiska delar,

¹⁾ Werke B. VIII pp. 331 och 364.